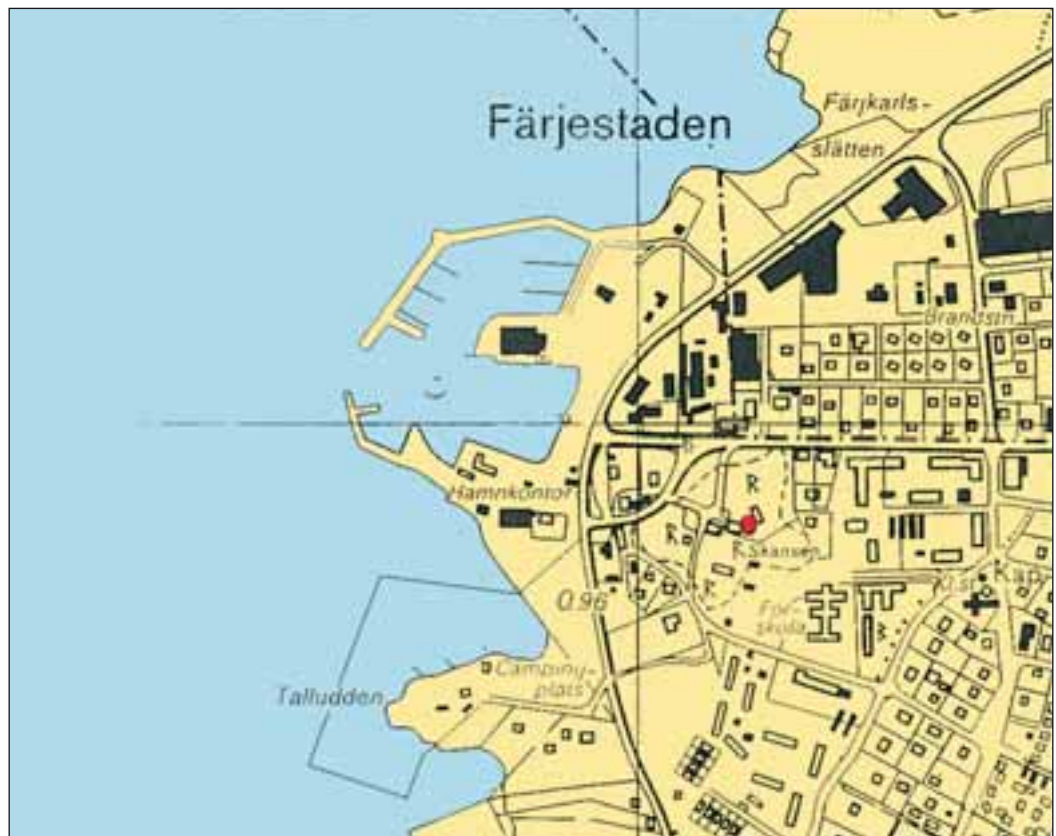

Hotell Skansen

Arkeologisk förundersökning
Färjestaden 1:7, Torslunda socken, Öland

Cecilia Ring
Ulrika Söderström

KALMAR LÄNS MUSEUM
Arkeologisk rapport februari 2009:11

Hotell Skansen

Arkeologisk förundersökning

Färjestaden 1:7, Torslunda socken, Öland

Författare Cecilia Ring, Ulrika Söderström
Copyright Kalmar läns museum
Redaktion Per Lekberg, Seija Nyberg
Kartor Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Förlag Kalmar läns museum
ISSN 1400-352X

Abstract

Keywords: Öland, Färjestaden, fortlet, moat, 17th century, Iron Age

This report presents the results from the trial excavation at Färjestaden 1:7, Skansen Hotel, Torslunda parish, Öland, performed by Kalmar County Museum and initiated by the owner's construction plans for a new building on the property. The investigation focused on determining to what extent the 17th century fortlet of Färjestaden, RAÄ 41:1, was affected by the plans for construction. Several archaeological investigations and excavations have been made

at the site (1989, 1990, 1994, 1996, 2002); some with findings such as the well-known golden collar dated to Iron Age (AD 600-700) found in the southern area of the fortlet. The results from this trial excavation show that the monument will not be affected by the plans for construction in such an extent that a final archaeological excavation must condition the new building project.

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
Bakgrund Färjestadens skans	9
Topografi och fornlämningsmiljö	10
Syfte och metod	11
Resultat	12
Åtgärdsförslag	13
Referenser	14
Tekniska och administrativa uppgifter	15
Bilagor	17

Karta över Kalmar län med undersökningsområdet markerad.

Sammanfattning

Denna rapport presenterar resultaten från den arkeologiska förundersökning som företogs inför nybyggnation på fastigheten Färjestaden 1:7, Hotell Skansen, Torslunda socken, Öland. Förundersökningen genomfördes, på uppdrag av hotellägaren Stefan Norén och i enlighet med beslut fattat av länsstyrelsen i Kalmar län, av Kalmar läns museum i november 2008. Hotellet är beläget på det som tidigare utgjorde befästningsverket Färjestadens skans eller Kråkeskärs skans, RAÄ 41:1 i Torslunda socken, Öland. Fornlämningen är väl känd och består av synliga lämningar i form av vallar efter den försvarsanläggning som

uppfördes här under 1600-talet. Syftet med undersökningen var att fastställa i vilken grad fornlämningen kommer att beröras av nybyggnationen. Resultaten av förundersökningen visade att lämningarna med all sannolikhet inte tar skada av det planerade ingreppet varför Kalmar läns museum bedömer att nybygget inte måste villkoras med en särskild arkeologisk undersökning. Rekommendationen ges under förutsättning att den nya byggnadens storlek inte överskrider den som Kalmar läns museum delgivits före den arkeologiska förundersökningens genomförande.

Inledning

På uppdrag av Stefan Norén, ägare till hotell Skansen i Färjestaden, Öland, och i enlighet med beslut fattat av Länsstyrelsen i Kalmar län genomförde Kalmar läns museum en arkeologisk förundersökning med anledning av en planerad nybyggnation för hotellet. Hotellet är beläget inom fastigheten Färjestaden 1:7 där även den fasta fornlämningen RAÄ 41:1,

Torslunda socken, finns registrerad.

Fältundersökningen genomfördes under sammanlagt en dag, den 5 november 2008. Ansvarig arkeolog i fält var Cecilia Ring som tillsammans med arkeolog Ulrika Söderström också ansvarat för färdigställandet av denna rapport.

Bakgrund Färjestadens skans

Hotell Skansen är beläget på det som tidigare var befästningsverket Färjestadens skans eller Kråkeskärs skans, RAÄ 41:1 i Torslunda socken, Öland. En teori är att det redan under medeltiden funnits en befäst gård på platsen. Fornlämningen är väl känd och består av synliga lämningar i form av vallar efter den försvarsanläggning som uppfördes här under 1600-talets början. Välkänt är även ett påträffat fynd av en guldhalskrage från järnåldern (ca 600-700 e Kr), en av endast tre påträffade i hela landet, som enligt fornlämningsregistret ska ha hittats vid befästningens södra spets (figur 1). I närheten fanns tidigare ett järnåldersgravfält.

Befästningsverket har vid flera olika tillfällen varit föremål för flera ombyggnationer och underhållsarbeten. År 1623 befäller kung Gustaf II Adolf att befästningen skall utökas med grova skansverk. På 1640-talet byggdes anläggningen ut till en stjärnformad anläggning med fem spetsiga bastioner i hörnen och omgavs av en vattenfylld grav (bilaga 1). Vissa av dessa vallar är fortfarande synliga i terrängen. 1677 anfölls skansen och brändes, men reparerades året därpå. Anläggningen förföll efter 1698 och kom först från 1751 att bli en inramning för tinget med tingshus, tingsplan, gästgiveri och handelsbod. Skansområdets fornlämningar har ett högt vetenskapligt värde som representant dels för den svenska stormaktstidens fortifikatoriska planering, dels som representant för avgörande skeden i samhället Färjestadens historia. Platsen har således haft central betydelse för ortens utveckling från förhistorisk tid till nutid (Ohlén & Willers 1982; Petersson 1997).

Figur 1: Guldhalskrage från Torslunda socken, Öland.

Ett stort antal arkeologiska undersökningar av skiftande storlek och karaktär har gjorts i området. Flera undersökningar har dock resulterat i att inga orörda lager kunnat påvisas (se rapporter Kalmar läns museum 1989, 1990, 1994, 2002).

1996 genomfördes en arkeologisk slutundersökning inför en planerad om- och tillbyggnad av hotellet. Vid undersökningen påträffades flera härdar av förhistorisk karaktär och fynd som kronologiskt överensstämmer med skansen. Två år senare utfördes en arkeologisk förundersökning med anledning av planer på uppförande av en carport. Denna carport ligger strax öster om den nu planerade byggnationen. Undersökningen visade att området har nyttjats som avskrädesplats. Fynden bestod främst av djurben och keramikskärvor som daterades till 1600-tal (Blohmé & Lundholm 2006).

År 2002 utfördes en arkeologisk förundersökning i samband med en planerad tillbyggnad av hotellets konferensdel. Inget av antikvariskt intresse framkom vid undersökningen.

Topografi och fornlämningsmiljö

Befästningsanläggningen ligger centralt i Färjestaden invid den nuvarande hamnen. Vid tiden för anläggningens uppförande var Färjestaden beläget vid en av de viktigaste infartslederna till Öland och skansanläggningen torde ha spelat viktig försvarsstrategisk roll i öns historia. Trots sentida odling och bebyggelse kan skansanläggningens ursprungliga form som en femuddig stjärna med bastioner och vallgravar fortfarande urskiljas i terrängen. Idag utgörs terrängen av flack sandmark vid stranden, trädgårdar med lövträd och buskar samt bilupställningsplatser och ett flertal byggnader tillhörande hotellet.

Torslunda socken är en rik fornlämningsmiljö med ett flertal intressanta lämningar från samtliga tidsperioder. Bortsett från den aktuella skansanläggningen finns flera registrerade gravplatser i närområdet, bl.a. numera borttagna järnåldersgravfältet RAÄ 133:1 Torslunda sn, och ett flertal registrerade boplatser från sten- brons- och järnålder. En av dessa ligger på fastigheten Runsbäck 5:2, RAÄ 263:1 Torslunda sn, där man vid en nyligen genomförd arkeologisk slutundersökning påträffat en neolitisk boplatz med huslämningar och gravanläggningar.

Syfte och metod

Syftet med förundersökningen har i enlighet med länsstyrelsens underlag varit att fastställa hur fornlämningen kommer att beröras av den planerade nybyggnationen. Förundersökningen syftar vidare till att fastställa fornlämningens vetenskapliga och pedagogiska värden. Resultatet av undersökningen kommer att ligga till grund för länsstyrelsens fortsatta hantering av ärendet.

Den yta som förundersöktes begränsades av den planerade exploaterings storlek och ut-

fördes med hjälp av sökschakt som drogs med maskin. Schaktens bredd motsvarade som regel en skopas bredd, d v s ca 1,2 m, men vid behov utvidgades schakten för att avgränsa eller tydliggöra påträffade anläggningar. Två provrutor om cirka 1 m² grävdes och sållades för att spåra förekomst av urlakade kulturlager inom området. Samtliga schakt och påträffade anläggningar mättes in för hand och handritades sedan i skala.

Resultat

Totalt drogs två sökschakt över ytan som skulle förundersökas. Det första schaktet, på kartan kallat schakt 1, lades ca 1,7 m från den befintliga huskroppens norra kortsida med en längd som motsvarade den planerade nybyggnadens kortsida, d v s ca 9,5 m. Schakt 2 lades ca 0,6 m från den östra långsidans yttervägg och motsvarade i stort sett dennas längd, ca 14 m (se bilaga 2 och 3). Båda schaktens djup varierade mellan 0,3-0,6 m.

Matjordslagret var omkring 0,2 m tjockt och följdes i båda schakten av en undergrund bestående av fin sand och grusig sjösand. I

det mindre schaktet framkom två större koncentrationer kalkstenar i storleken 0,2-0,5 m. Dessa låg nedlagda i ett jordlager som tycktes mörkare än omgivningens varför de rensades igenom för hand och jorden sållades. Inga fynd framkom vid den närmare undersökningen av dessa koncentrationer.

I det längre schaktet saknades sådana ansamlingar av kalkstenar och endast ett fåtal fynd i form av yngre rödgods keramik, recent glas och ben framkom i matjordslagret. Inga fynd tillvaratogs från undersökningarna.

Åtgärdsförslag

Resultaten av förundersökningen visade att lämningarna med all sannolikhet inte tar skada av det planerade ingreppet varför Kalmar läns museum bedömer att nybygget inte måste villkoras med en särskild arkeologisk undersökning. Rekommendationen ges under förut-

sättning att den nya byggnadens storlek inte överskrider den som Kalmar läns museum delgivits före den arkeologiska förundersökningens genomförande (bilaga3). Beslut i ärendet fattas av länsstyrelsen.

Referenser

Blohmé, M & Lundholm, S. 2006. *Färjestadens skans. Färjestaden 1:7, Fornl.nr 41, Torslunda socken, Mörbylånga kommun, Öland*. Arkeologisk förundersökning, 1998. Rapport november 2006. Kalmar läns museum. Nationella rapportprojektet 2006.

Ohlén, A-C & Willers, K. 1982. *Från Kråkeskär till Färjestaden: ett samhälles uppkomst och utveckling kring hamnen. Rapport 1982. Kalmar läns museum.*

Petersson, M. 1997. *Hotell Skansen*. Rapport april 2007. Kalmar läns museum.

Bildreferenser

Figur 1. Internetkälla. Fotografi Statens Historiska museum, <http://www.historiska.se/data/?foremal=108870>, 2008-12-18.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-14634-07

Kalmar läns museums dnr: 33-191-08

Projektnummer KLM: 08/51

Uppdragsgivare: Stefan Norén, Tingshusgatan 1, 386 31 Färjestaden

Landskap: Öland

Kommun: Mörbylånga

Socken: Torslunda

Fastighet: Färjestaden 1:7

Fornlämningsnr: 41:1

Ek. karta: 4G 6i SV

X koordinat: 6280383

Y koordinat: 1540612

M ö h: 5 m ö h

Fältarbetstid: 5 november, 2008

Antal arbetsdagar: 1

Maskintid: 8 timmar

Personal: Cecilia Ring, Ulrika Söderström

Fynd: Inga fynd tillvaratogs vid undersökningen.

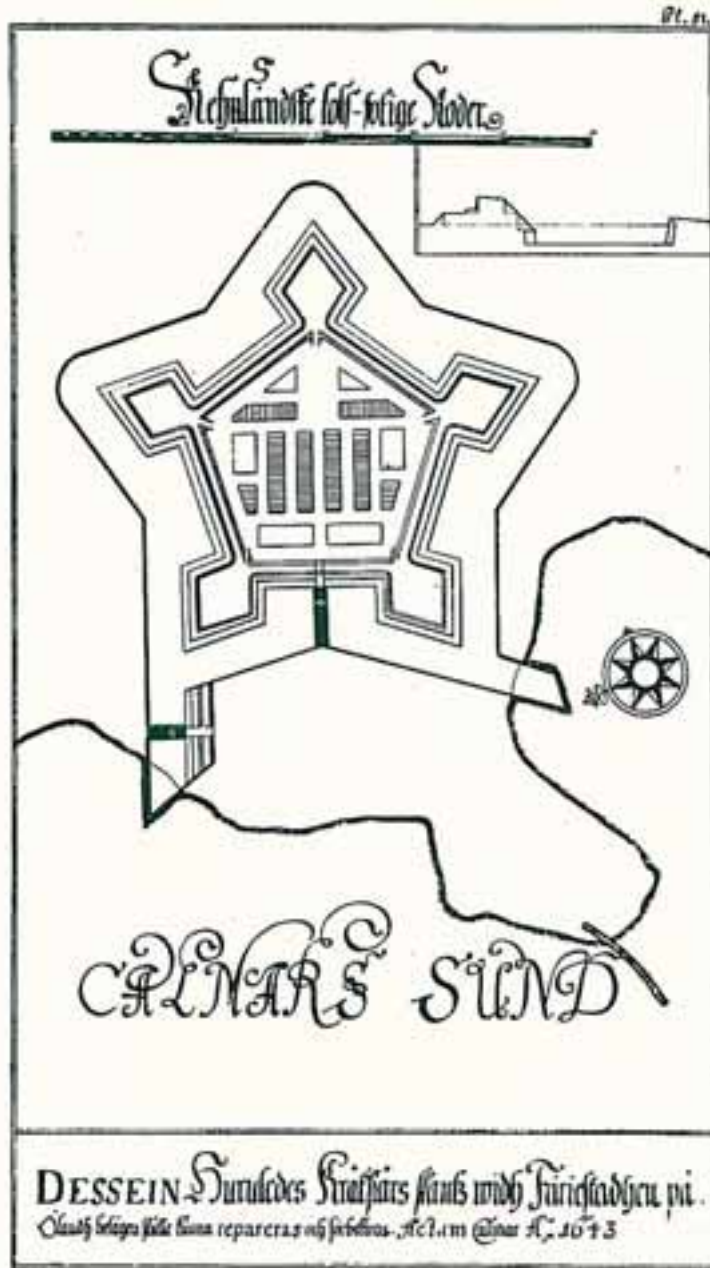
Dokumentation: All dokumentation förvaras på KLM.

Inmätning: Inmätningen skedde för hand.

Bilagor

1. Kartskiss Kråkeskärs skans 1643. Kalmar läns museums Arkiv.
2. Schaktöversikt. Kalmar läns museum.
3. Karta över nybyggnation Hotell Skansen.
Bo Thunberg Arkitektkontor AB.

Bilaga I.

Schakt 1

Schakt 2

Teckenförklaring

 schakt

7 3,5 0 7 Meter

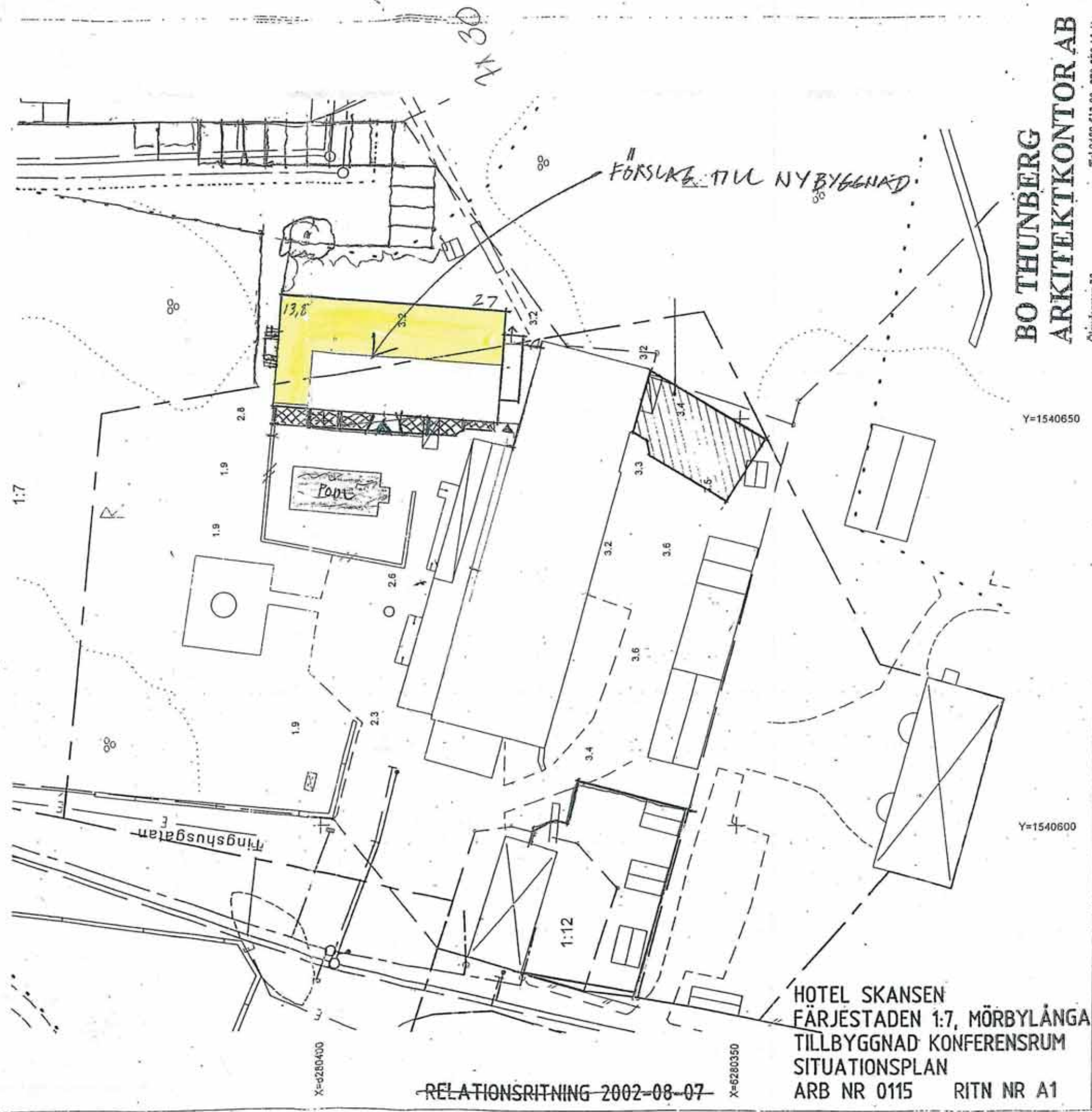
Fastighet	FÄRJESTADEN 1:7		
Gatuadress	Area m ²		
Tingshusgatan	Registerområde		
Kommun	Mörbylånge		
Kartan upprättad av	Anders Johansson		
Älgård	Höjd	Avseende	Sign
Datum			
Bygglöv			
Utsiaktning			
Kontrollmätning			

Fastigheten bildad el reg
Detailplan laga kraft
Genomförandetiden utgår

Se bifogad beskrivning

0.0 Markhöjd
+0.0 Gatahöjd vid tomtgräns
+0.0 Fastställd höjd

Ledningsuppgifter	Vattengångens höjd i förbindelsep.	Diameter i förbindelsep.
Typ	Vatten	
Dagvatten		
Spillvatten		

HOTEL SKANSEN
FÄRJESTADEN 1:7, MÖRBYLÅNGA
TILLBYGGNAD KONFERENSROM
SITUATIONSPLAN
ARB NR 0115 RITN NR A1

RELATIONS RITNING 2002-08-07

SKISS 2007-11-22

Y=1540650

Y=1540600

Adress

Box 104, S-391 21 Kalmar

Telefon

0480-45 13 00

Fax

0480-45 13 65

E-post

info@kalmarlansmuseum.se